

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Лукас Іванни Леонідівни

**«Професійно-педагогічний саморозвиток учителя у процесі співпраці
школи з закладами педагогічної освіти»,**

подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність наукового дослідження не викликає сумнівів, оскільки воно виконано у контексті парадигми інноваційного розвитку освіти в Україні і безпосередньо пов'язано з потребами й перспективами вдосконалення традиційної системи розвитку та саморозвитку вчителя на основі положень, представлених в Указі Президента про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, державних нормативно-правових актів (Національна рамка кваліфікацій (2011), наказ МОН «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів», Концепція «Нова українська школа», Закон України «Про освіту» (2017), Національна стратегія розвитку освіти (2013), Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Державна програма «Вчитель» (2002) та ін.).

Прослідковується чітка орієнтованість дослідження на сучасні тенденції розвитку вітчизняної системи освіти, зокрема пов'язані з переходом від інформаційно-репродуктивних на інноваційні, особистісно орієнтовані технології організації педагогічної діяльності, прийняття нових стандартів якості освіти, орієнтованих на компетентнісну модель випускника школи. Означена проблема стосується пошуку нових можливостей та резервів модернізації педагогічного розвитку вчителя, орієнтованих на оптимізацію саморозвивальних процесів у його контексті, що в цілому сприятиме приведенню сучасної освіти у відповідність із завданнями інноваційного розвитку.

Означена позиція доводиться також тим, що у законі «Про освіту» (2017) передбачена сертифікація вчителів, відповідно до якої буде здійснюватися оцінювання професійних компетентностей педагога, у тому числі з педагогіки, психології. Відповідно посилюється значення теоретичної складової педагогічної компетентності педагога, яка дає можливість усвідомлювати сутність, структуру, механізми, принципи особистісно орієнтованої, компетентнісної освіти, щоб визначити основи її практичної імплементації у власну професійну діяльність, стати реальним суб'єктом освітніх реформ, продуктивного професійного саморозвитку впродовж життя.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукового дослідження кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за темою «Педагогічні технології як засіб професійної підготовки майбутнього вчителя» (державний реєстраційний номер 0116U008413), тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол №1 від 28.01.2016 р.) і узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 2 від 27.03.2018 р.).

Аналіз роботи свідчить про достатній рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Коректно визначений науковий апарат дослідження: суперечності, мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження. Так, мета наукового пошуку – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність структурно-функціональної моделі професійно-педагогічного саморозвитку вчителя, змістово-технологічного забезпечення її реалізації у процесі співпраці школи із закладами педагогічної освіти – деталізується конкретними завданнями теоретичної та практичної складових дослідження та об'єктивується у поетапності визначеної дослідницької роботи. Обґрунтованість та достовірність отриманих результатів і висновків

дослідження обумовлені застосуванням необхідного комплексу теоретичних, емпіричних, математично-статистичних методів наукового пошуку.

Найбільш суттєвими результатами наукової розвідки Пукас І. Л. вважаємо визначені засади модернізації професійно-педагогічного саморозвитку вчителя на компетентнісній основі з використанням співпраці із закладами педагогічної освіти, розроблені алгоритми та структурно-функціональну модель саморозвитку професійно-педагогічної компетентності вчителя (враховуючи мету, етапи, змістово-технологічні складники, форми, методи, критерії діагностування ефективності процесу), структуру професійно-педагогічного саморозвитку вчителя, а також визначені автором принципи співпраці школи та закладів педагогічної освіти щодо підвищення ефективності внутрішкільної системи професійно-педагогічного саморозвитку вчителя. Цілком коректно трактується зміст базового поняття «професійно-педагогічний саморозвиток учителя».

Роботі характерний компетентнісний підхід до удосконалення змістово-технологічного супроводу професійно-педагогічного саморозвитку вчителя в умовах співпраці з закладами педагогічної освіти, формування методики діагностування ефективності процесу.

Не викликає сумніву практичне значення отриманих результатів дослідження, яке полягає в розробленні та впровадженні програми та змістово-технологічного забезпечення професійно-педагогічного розвитку вчителя з орієнтацією на саморозвиток із використанням ресурсних можливостей школи та педагогічних навчальних закладів різних рівнів (навчальний курс, програми самоосвіти, методичні матеріали та рекомендації, діагностичні методики й ін.), зокрема системи діагностування ефективності професійно-педагогічного розвитку вчителя, навчального курсу «Теоретико-практичні основи розвитку та саморозвитку професійно-педагогічної компетентності вчителя», методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності системи професійно-педагогічного розвитку та саморозвитку вчителя.

Переконливою є апробація результатів дослідження, що доводить участь автора у роботі науково-практичних конференцій, семінарів з елементами вебінару й Інтернет-форумах різних рівнів, а також 23 публікації, у яких висвітлено результати дисертаційної праці, з яких 19 – одноосібні; 6 – відображають основні наукові результати дисертації (3 статті у виданнях, що внесені до міжнародної наукометричної бази IndexCopernicus; 1 в зарубіжному науковому виданні), 17 мають апробаційний характер та 1 додатково представляє результати роботи (навчально-методичний посібник).

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У вступі автором обґрунтовано актуальність теми, чітко визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, комплекс методів, а також подано інформацію щодо наукової новизни та практичного значення отриманих результатів, наведено відомості про впровадження й апробації за темою дисертації, публікації автора, структуру й обсяг роботи.

У першому розділі «Теоретичні основи дослідження особливостей професійно-педагогічного саморозвитку вчителя» дисертанткою визначено понятійно-термінологічне поле дослідження, проаналізовано теоретичні засади й особливості забезпечення професійно-педагогічної компетентності саморозвитку вчителів в системі компетентнісної освіти, а також обґрунтовано можливості та чинники підвищення ефективності співпраці школи та закладів педагогічної освіти в зазначеному аспекті.

Достатньо обґрунтованою є позиція, що в умовах переходу до компетентнісної моделі освіти особливого значення набуває внутрішкільна система підвищення кваліфікації вчителів, як така, що має значний потенціал щодо: забезпечення неперервності розвитку професійної компетентності вчителя; відстежування змін, які безпосередньо позначаються на ефективності педагогічного процесу; можливості врахування особливостей розвитку конкретної школи; посилення міжособистісної професійної комунікації вчителів школи. Сутність професійно-педагогічного

саморозвитку вчителя трактується як цілеспрямований процес особистісноорієнтованого самовдосконалення відповідно до визначених критеріїв ефективності, на основі з'ясування наявного особистісного потенціалу розвитку, надбань власної педагогічної практики, а також пошуку адекватного змістово-технологічного забезпечення його практичної реалізації.

Цілком обґрунтованими є визначені загальні шляхи оптимізації системи професійного розвитку орієнтованого на саморозвиток учителя, що передбачають забезпечення суб'єктної позиції педагога у процесі професійного розвитку та саморозвитку.

Також автором представлено напрацювання стосовно теоретичних основ співпраці школи та закладів педагогічної освіти щодо підвищення ефективності внутрішкільної системи розвитку й саморозвитку професійно-педагогічної компетентності вчителя, у рамках якої програмується активне використання сучасних форм і методів професійної освіти, самоосвіти.

У другому розділі «Теоретико-практичні основи підвищення ефективності професійно-педагогічного саморозвитку вчителя» Пукас І. Л. обґрунтовано визначає критерії ефективності професійно-педагогічного саморозвитку вчителя з орієнтацією на технології компетентнісної освіти, а також запропоновано алгоритми та структурно-функціональну модель професійно-педагогічного саморозвитку вчителя в умовах співпраці школи із закладами педагогічної освіти, на основі яких розроблено адекватне змістово-технологічне забезпечення цього процесу.

Правомірним є підхід, відповідно до якого критерійний апарат дослідження формується на перетині процесів діагностування професійно-педагогічної компетентності вчителя й ефективності його саморозвитку (статичні та динамічні компоненти).

Значна увага автора приділяється проблемі пошуку такого формату взаємодії, співпраці, взаєморозвитку, який би був вигідним і школі, і закладу педагогічної освіти. Розроблена структурно-функціональна модель

професійно-педагогічного саморозвитку вчителя сповна враховує ці позиції та проектує варіант поетапної реалізації кожного із визначених компонентів (ціннісно-мотиваційний, змістово-технологічний, контрольно-рефлексивний) структури професійно-педагогічного саморозвитку вчителя відповідно до поставленої цілі та концептуальних засад процесу. У цьому контексті доведена важливість створення умов для програмування індивідуальної траєкторії та персоніфікованої програми саморозвитку вчителя з використанням спектра видів, форм і методів навчання, а також можливостей дистанційного навчання та інтернет-ресурсів.

У третьому розділі «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності моделі професійно-педагогічного саморозвитку вчителів у процесі співпраці з закладами педагогічної освіти» автор системно підходить до з'ясування стану сформованості професійно-педагогічного саморозвитку вчителя в системі внутрішкільної післядипломної освіти, а також визначає напрями, форми та методи реалізації моделі професійно-педагогічного саморозвитку вчителя, ефективність яких детермінується кількісними та якісними результатами формувального етапу експерименту.

Важливо, що на констатувальному етапі експерименту виявлено не лише реальний стан професійно-педагогічного саморозвитку вчителів, а й причини, що його обумовлюють: переважання інформаційно-репродуктивної системи навчання; формалізм у виконанні завдань професійного розвитку, однакових для всіх, які недостатньо співвідносяться з потребами кожного конкретного педагога; домінування колективних, групових форм навчання над індивідуальними, особистісно зорієнтованими; пріоритетність управління освітнім процесом у порівнянні із самоуправлінням та ін. Дані причини автор намагається врахувати при розробленні системи формувального етапу експерименту.

Тому доведеним видається твердження, що у процесі дослідницької роботи апробовано авторську модель професійно-педагогічного

саморозвитку вчителя на основі запропонованих алгоритмів її практичного впровадження, розробленого змістово-технологічного забезпечення.

Загалом система експериментального навчання відзначається орієнтованістю на саморозвиток професійно-педагогічної компетентності вчителя, підґрунтя якої – інтеграція теоретичного та практичного складників, забезпечення цільової спрямованості на відповідний комплекс компетентностей. У ході експерименту застосовано комплекс форм і методів підвищення професійної компетентності вчителів, здебільшого інтерактивних, орієнтованих на формування суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин, збагачення досвіду професійної діяльності: метод конкретних (проблемних) ситуацій, проектні методи навчання, ділові ігри, рольові ігри, метод «круглого столу», дослідницький метод, метод «групових діалогів» та ін.

За результатами контрольного етапу експерименту доведено, що загалом теоретичний підхід до проектування системи експериментального навчання, розроблена в його контексті модель професійно-педагогічного саморозвитку вчителя, а також визначений змістово-технологічний супровід є правомірними, тобто такими, що забезпечують позитивні тенденції змін у визначеному аспекті.

Загалом, оцінюючи позитивно наукове та практичне значення дослідження Пукас І. Л., вважаємо за необхідне відмітити ряд зауважень до тексту роботи:

1. Ключовими категоріями в дисертації виступають поняття «ефективність», «рівень ефективності» професійно-педагогічного саморозвитку вчителя, які необхідно в дослідженні, на думку автора, «експериментально перевірити» і т.д. Проте в параграфі 2.1. «Діагностика ефективності професійно-педагогічного саморозвитку вчителя» замість критеріїв та параметрів ефективності вводиться «комплекс базових критеріїв та показників якості». Незважаючи на те, що ці категорії є близькими за своєю сутністю, вони не можуть бути взаємозамінними.

2. Оскільки предметом дослідження є змістово-технологічне забезпечення професійно-педагогічного розвитку і саморозвитку вчителя, важливо було б у його контексті визначити педагогічні умови, які сприяють підвищенню ефективності процесу.

3. Законом України «Про освіту» (2017) передбачено різні види і форми професійного розвитку педагогічних кадрів (стаття 59. «Професійний розвиток та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників»), які, на нашу думку, слід було проаналізувати в дослідженні, а не обмежуватися тільки визначенням «теоретико-практичних засад внутрішкільної системи розвитку та саморозвитку професійно-педагогічної компетентності вчителя».

4. Концептуальні підходи до рішення питань професійного розвитку і саморозвитку учителя можуть бути різними. Недостатньо, на наш погляд, проаналізовано порівняльні можливості професійного розвитку вчителів з позицій сучасних концепцій професійної освіти. Дослідження передбачає виявлення варіантів рішення проблеми і обґрунтований вибір одного (чи декількох) з них.

5. У тексті дисертації в широких межах використовується поняття особистісно орієнтованої освіти в різних контекстах. Причому в тексті не надається ні визначення, ні уточнення цих понять, не проаналізовано гуманістичну парадигму сучасної вітчизняної особистісно орієнтованої освіти та її різноманітні стратегії. Це слугувало би методологічним підґрунтям використаних у дослідженні методик і технологій, моделей і стандартів, навчання, траєкторій та стилів діяльності з точки зору конкретної стратегії особистісно орієнтованої освіти.

Вказані зауваження є більшою мірою аспектними і не знижують позитивної оцінки дисертації, частина з них має рекомендаційний характер, тому загалом вони не впливають на загальний позитивний висновок оцінки дисертаційної роботи *Лукас Іванни Леонідівни*. Дисертаційне дослідження, безумовно, актуальне, містить оригінальні наукові положення, а розроблене

автором змістово-технологічне забезпечення може знайти широке застосування у практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу.

Враховуючи зазначене, вважаємо, що наукове дослідження Пукас Івонни Леонідівни «Професійно-педагогічний саморозвиток учителя у процесі співпраці школи з закладами педагогічної освіти» є самостійним, завершеним і відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами) «Порядок присудження наукових ступенів», дає підстави для рекомендації присудження Пукас Івонні Леонідівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
методики викладання літератури
і стилістики української мови

В. В. Ільчук

